РЕЦЕНЗІЯ
кандидата юридичних наук, старшого наукового співробітника
Плугатар Тетяни Анатоліївни на дисертацію
Олійника Олега Олександровича на тему
«Адміністративно-правові засади запровадження комплаєнс-контролю в діяльності органів виконавчої влади», подану до захисту
у спеціалізовану вчену раду Національної академії внутрішніх справ
на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право»
за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дослідження.

Актуальність теми дисертаційного дослідження Олега Олександровича Олійника зумовлена потребою удосконалення адміністративно-правових механізмів забезпечення законності, доброчесності, прозорості та підзвітності у діяльності органів виконавчої влади. Сучасний етап розвитку України характеризується масштабними трансформаційними процесами у сфері публічного управління, спрямованими на утвердження принципів належного врядування, підвищення інституційної спроможності держави та забезпечення відповідності діяльності органів державної влади вимогам законодавства, стандартам професійної етики та суспільним очікуванням щодо належного виконання публічно-владних повноважень.

Особливої актуальності зазначені питання набувають в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення України, а також з огляду на поглиблення європейської інтеграції. Ускладнення управлінських процесів, розширення дискреційних повноважень посадових осіб, збільшення обсягів управлінських рішень, цифровізація адміністративних процедур і зростання обсягів публічних ресурсів, якими розпоряджаються органи виконавчої влади, підвищують ризики виникнення правопорушень, зловживань, конфлікту інтересів та інших проявів неналежного виконання службових обов'язків. У зв'язку з цим важливого значення набувають інструменти, здатні забезпечувати не лише виявлення порушень, а й завчасне ідентифікування, оцінювання та мінімізація ризиків виникнення таких порушень.

Незважаючи на важливе значення наявних механізмів державного контролю, внутрішнього аудиту, дисциплінарної відповідальності та запобігання корупції, вони, на жаль, не завжди забезпечують своєчасне виявлення потенційних загроз у діяльності органів виконавчої влади. Адже вони в основному орієнтовані на встановлення та усунення уже допущених порушень, тому нагальною є потреба застосування саме превентивних, ризик-орієнтованих інструментів, які забезпечували б оцінювання правомірності та обґрунтованості управлінських рішень на усіх етапах їх підготовки, погодження, прийняття та виконання.

Одним із таких інструментів є комплаєнс-контроль, запровадження якого дає змогу сформувати системний підхід до виявлення, оцінювання, попередження та мінімізації правових, корупційних, етичних, процедурних, кадрових, фінансових та інформаційних ризиків. Застосування його сприятиме переходу від моделі контролю до превентивної системи забезпечення правової відповідності, орієнтованої на попередження порушень та формування культури доброчесності, а також підвищення якості управлінських рішень.

Додатковим чинником актуальності дослідження є необхідність усунення прогалин і нормативних неузгодженостей у регулюванні відповідних процедур, які ускладнюють їх належну реалізацію в діяльності органів виконавчої влади.

На сьогодні окремі елементи такого регулювання охоплюють питання запобігання корупції, управління ризиками, здійснення внутрішнього контролю, дотримання правил етичної поведінки та забезпечення захисту викривачів. Водночас їх наявність не забезпечує формування цілісної системи адміністративного комплаєнсу, що актуалізує необхідність комплексного наукового осмислення правової природи комплаєнс-контролю, його принципів, функцій, форм і методів реалізації, а також визначення адміністративно-правового статусу суб'єктів, уповноважених забезпечувати його здійснення.

Крім того, чітке визначення місця комплаєнс-контролю в системі засобів забезпечення законності та встановлення його співвідношення з державним наглядом, внутрішнім контролем, аудитом та іншими контрольними механізмами сприятиме розмежуванню компетенції відповідних суб'єктів, упорядкуванню взаємодії між ними, запобіганню дублюванню повноважень і неузгодженості управлінських процедур, а також підвищенню ефективності контрольної діяльності. У зв'язку з цим особливого значення набуває розроблення науково обґрунтованих підходів до розмежування зазначених інструментів та визначення механізмів їх узгодженого застосування. Також окремого наукового обґрунтування потребують питання адаптації позитивного зарубіжного досвіду правового регулювання комплаєнсу в державному секторі до національної системи публічного управління, забезпечення організаційної та функціональної спроможності уповноважених суб'єктів, запровадження єдиних підходів до документування комплаєнс-процедур, а також використання цифрових технологій для моніторингу й оцінювання відповідності діяльності органів виконавчої влади встановленим вимогам.

Варто наголосити, що, незважаючи на наявність наукових праць, присвячених окремим аспектам адміністративно-правового забезпечення законності, державного контролю, внутрішнього аудиту, антикорупційної діяльності та дотримання етичних стандартів державними службовцями, проблематика запровадження комплаєнс-контролю в діяльності органів виконавчої влади й досі не отримала належного комплексного теоретико-правового опрацювання.

З огляду на викладене, актуальність дисертаційного дослідження Олега Олександровича Олійника зумовлена сукупністю теоретичних і практичних потреб у формуванні цілісної адміністративно-правової моделі комплаєнс-контролю в діяльності органів виконавчої влади, спрямованої на забезпечення превентивного управління ризиками, дотримання вимог законодавства, утвердження стандартів доброчесності та підвищення ефективності публічного адміністрування. Необхідність розв'язання зазначених проблем зумовила проведення здобувачем комплексного наукового дослідження адміністративно-правових засад запровадження комплаєнс-контролю, а також розроблення практично орієнтованих пропозицій щодо вдосконалення чинного національного законодавства.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача.

Дисертація має логічну структуру та автор послідовно розкриває предмет дослідження: від теоретико-правової характеристики комплаєнс-контролю до аналізу механізмів його здійснення та обґрунтування напрямів удосконалення адміністративного законодавства.

Мета та завдання дослідження (с. 20–21) узгоджуються з тематикою роботи та відображені у змісті трьох розділів.

Методологічну основу дисертаційного дослідження становить комплекс загальнонаукових і спеціально-юридичних методів пізнання, зокрема логіко-семантичний метод, метод системного аналізу, порівняльно-правовий, формально-юридичний, структурно-логічний методи, а також методи класифікації, моделювання та прогнозування. У вступі дисертації розкрито особливості застосування зазначеного методологічного інструментарію під час розв'язання конкретних дослідницьких завдань, що засвідчує прагнення здобувача забезпечити належний взаємозв'язок між обраними методами наукового пізнання та змістом проведеного дослідження.

Основні результати дисертації оприлюднено у п'яти статтях у фахових юридичних виданнях і трьох тезах доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях. Зміст опублікованих праць охоплює основні положення дисертації, а їх кількість і тематика відповідають встановленим вимогам та підтверджують належний рівень апробації результатів проведеного дослідження.

Дисертація містить вступ, три розділи, дев'ять підрозділів, висновки, список використаних джерел із 188 найменувань і додатки.

Позитивно оцінюється узгодженість структури роботи з логікою наукового пошуку. Перший розділ формує понятійний і нормативний фундамент дослідження, другий зосереджується на суб'єктах та інструментах реалізації комплаєнс-контролю, а третій висвітлює зарубіжний досвід і спрямований на пошук шляхів удосконалення правового регулювання. Така

побудова дозволяє послідовно перейти від з'ясування сутності досліджуваного явища до оцінки можливостей його практичного упровадження.

Перелік опублікованих праць засвідчує, що результати дослідження оприлюднювалися за основними тематичними напрямами, зокрема щодо нормативно-правових актів, процедур антикорупційного й етичного комплаєнсу та зарубіжного досвіду. Це дає підстави вважати, що ключові положення дисертації пройшли апробацію в науковому середовищі.

Новизна отриманих результатів дослідження та повнота викладу в опублікованих працях.

Наукова новизна дисертації полягає у спробі сформувати цілісне адміністративно-правове бачення комплаєнс-контролю в діяльності органів виконавчої влади як внутрішньоорганізаційного, безперервного, ризик-орієнтованого та превентивного інструменту забезпечення законності й доброчесності. Автор не обмежується описом окремих антикорупційних процедур, а прагне визначити їх місце у ширшій системі управлінських механізмів.

До положень, що становлять науковий інтерес, належать: визначення внутрішньоорганізаційних відносин як об'єкта адміністративно-правового дослідження та предмета контролю; формулювання авторського визначення адміністративного комплаєнс-контролю; систематизація його форм і методів; характеристика процедур антикорупційного й етичного комплаєнсу; пропозиції щодо типових стандартів адміністративного комплаєнсу та поетапної Стратегії розвитку цілісної системи державного комплаєнс-контролю на 2027–2030 роки (с. 24–28; 185–197).

Практичну спрямованість мають пропозиції щодо посилення координаційних і методичних функцій уповноважених підрозділів, запровадження стандартів документування комплаєнс-рішень, оцінювання ризиків і щорічного звітування. Основні положення дисертації тематично узгоджуються з переліком опублікованих праць.

Окремо варто відзначити прагнення автора пов'язати нормативні пропозиції з організаційними процедурами. Комплаєнс-контроль у запропонованій моделі не зводиться до формального затвердження внутрішнього документа: він передбачає ідентифікацію ризиків, консультування працівників, моніторинг дотримання правил, фіксацію результатів та коригувальні заходи. Такий підхід є важливим, оскільки ефективність відповідного механізму залежить від регулярності його застосування, зрозумілості процедур і реальної участі керівництва органу.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, висновків і рекомендацій.

Аналіз змісту дисертації свідчить про високий рівень наукової підготовки здобувача. Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані в

дисертації, є належним чином обґрунтованими, логічно випливають зі змісту дослідження та охоплюють як теоретичні питання, так і пропозиції щодо нормативного та організаційного забезпечення комплаєнс-контролю. Автор аналізує національне законодавство, доктринальні джерела та зарубіжний досвід, зокрема Франції, Німеччини й США, визначає можливості використання відповідних підходів у вітчизняній системі публічного адміністрування.

Аргументація побудована на поєднанні доктринального аналізу, нормативного матеріалу та порівняльно-правових спостережень. Дисертант висвітлюючи позиції інших дослідників формує власну систему ознак комплаєнс-контролю та визначає практичні наслідки його запровадження.

Позитивним є розмежування комплаєнс-контролю, державного нагляду, аудиту та внутрішнього контролю, а також визнання необхідності не допустити підміни комплаєнс-підрозділами функцій керівників процесів, внутрішнього аудиту, дисциплінарних комісій і правоохоронних органів. Такий підхід засвідчує розуміння інституційних меж запропонованої моделі.

Додатковим підтвердженням достовірності результатів дослідження є їх належна апробація на науково-практичних заходах та відображення у фахових наукових публікаціях здобувача (с. 12–13), що свідчить про достатній рівень наукової верифікації отриманих результатів і сформульованих висновків.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією проведення наукових досліджень.

Зміст дисертації свідчить про належне опрацювання визначених у вступі завдань.

Автором у першому розділі розкрито поняття та зміст внутрішньоорганізаційних відносин в органах виконавчої влади, досліджено сутність комплаєнс-контролю, визначено його співвідношення із суміжними контрольними інструментами, зокрема державним наглядом, аудитом і внутрішнім контролем, а також проаналізовано стан нормативно-правового регулювання у цій сфері.

У другому розділі дисертації досліджено адміністративно-правовий статус уповноважених суб'єктів у сфері комплаєнс-контролю, охарактеризовано форми та методи його реалізації в діяльності державних службовців, а також розкрито особливості процедурного забезпечення антикорупційного й етичного комплаєнсу в органах виконавчої влади.

Третій розділ присвячено дослідженню зарубіжного досвіду нормативно-правового регулювання комплаєнсу в державному секторі, аналізу можливостей його адаптації до національних умов, а також розробленню пропозицій щодо вдосконалення вітчизняної моделі комплаєнс-контролю з урахуванням процесів цифровізації та європейської інтеграції.

У межах першого розділу важливим є обґрунтування самостійного значення внутрішньоорганізаційних відносин в органах виконавчої влади.

Автор виходить із того, що саме в межах внутрішньої службової взаємодії реалізуються компетенція органу, процедурні вимоги, правила поведінки посадових осіб і механізми управлінської підзвітності. Це створює основу для розгляду комплаєнс-контролю не тільки як інструменту протидії корупції, а як засобу забезпечення законності у внутрішніх управлінських процесах.

У підрозділах, присвячених сутності комплаєнс-контролю та його співвідношенню з іншими контрольними інструментами, автор прагне виокремити превентивність, ризик-орієнтованість і постійність як важливі характеристики досліджуваного явища. Головною перевагою такого підходу є зміщення уваги з виявлення порушень на запобігання їх виникненню. Безумовно така концепція потребує послідовного нормативного закріплення, щоб запропонований механізм не залишився рекомендацією.

Другий розділ має виразне інституційне та процедурне спрямування. Аналіз адміністративно-правового статусу уповноважених підрозділів (посадових осіб) з питань комплаєнсу дає змогу порушити питання про їх місце в структурі органу, межі самостійності, доступ до необхідної інформації та взаємодію з керівниками й іншими контрольними суб'єктами. Безумовно з дотриманням балансу між достатністю повноважень для виявлення ризиків і недопущенням необґрунтованого втручання в роботу структурних підрозділів.

На нашу думку, дослідження форм і методів комплаєнс-контролю, а також процедур антикорупційного й етичного комплаєнсу є найбільш практично значущим для дисертаційної роботи. Автор висвітлює питання нормативно-програмного забезпечення, моніторингу службових процесів, консультування та застосування коригувальних заходів. Вказані положення можуть стати основою для подальшого розроблення типових процедур, з урахуванням розміру органу, характеру його повноважень, рівня ризику та наявних кадрових і фінансових ресурсів.

Третій розділ спрямований на визначення напрямів імплементації зарубіжного досвіду та формування стратегічного бачення розвитку системи комплаєнс-контролю. Дослідження досвіду Франції, Німеччини та США дало можливість автору висвітлити різноманітність інституційних рішень і підходів до організації відповідності вимогам законодавства. Запозичення такого досвіду має супроводжуватися оцінкою сумісності з українською системою публічної влади, національним законодавством та розподілом компетенції між органами.

Окремої уваги заслуговує запропонована автором Стратегія розвитку цілісної системи державного комплаєнс-контролю на 2027–2030 роки. Вона є спробою дисертанта перевести теоретичні висновки у площину послідовних організаційних рішень. Безумовно її практична цінність залежатиме від визначення відповідальних суб'єктів, джерел фінансування, строків виконання заходів, механізмів звітування та показників результативності.

Здобувач продемонстрував здатність систематизувати наукові підходи, формулювати власні поняття, аналізувати нормативні положення й розробляти рекомендації для правотворчої та правозастосовної діяльності, що свідчить про належний рівень виконання дослідницьких завдань.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження.

Теоретичне значення роботи полягає у розвитку положень адміністративно-правової науки щодо внутрішньої організації діяльності органів виконавчої влади, превентивного контролю, управління правовими й етичними ризиками та правового статусу уповноважених суб'єктів. Автором розкрито понятійні, організаційні та процедурні засади комплаєнс-контролю, досліджено його суб'єктний склад, а також обґрунтовано напрями вдосконалення адміністративно-правового регулювання відповідної сфери.

Практичне значення мають пропозиції щодо підготовки типових стандартів адміністративного комплаєнсу, удосконалення внутрішніх процедур, визначення індикаторів ефективності, документування консультацій і ризикових рішень, а також організації навчання службовців. За умови належного нормативного опрацювання ці результати можуть бути корисними для органів виконавчої влади, уповноважених підрозділів з питань запобігання та виявлення корупції, освітнього процесу й подальшої науково-дослідної роботи.

Практичне впровадження результатів підтверджується відповідними актами Національної академії внутрішніх справ від 08.07.2026 № 225-нд та № 224-оп.

Оцінка змісту дисертації та її завершеності.

Дисертаційна робота є самостійним, цілісним і завершеним науковим дослідженням, присвяченим актуальній проблематиці адміністративно-правового забезпечення комплаєнс-контролю в системі органів виконавчої влади. Її зміст характеризується логічною послідовністю викладення матеріалу, належною структурованістю та взаємозв'язком між поставленими завданнями, основними положеннями й висновками.

Дисертація складається з трьох розділів, які забезпечують послідовний перехід від теоретичних засад до інституційних і процедурних аспектів комплаєнс-контролю та напрямів удосконалення законодавства. Структурні частини роботи взаємопов'язані, матеріал викладено послідовно, а сформульовані положення дають змогу простежити авторську логіку від теоретичного осмислення проблеми до розроблення практичних рекомендацій.

Висновки до розділів і загальні висновки узагальнюють основні результати й містять конкретні пропозиції, зокрема щодо доповнення Закону України «Про запобігання корупції», прийняття типових стандартів адміністративного комплаєнсу та розроблення Стратегії розвитку цілісної системи державного комплаєнс-контролю на 2027–2030 роки.

У цілому дисертація справляє позитивне враження за змістом, структурою та рівнем опрацювання проблематики, є завершеною науковою працею, а її основні положення та висновки мають теоретичне і практичне спрямування.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача.

Попри загалом позитивну оцінку дисертаційного дослідження, окремі положення мають дискусійний характер або потребують додаткового уточнення.

1. У підрозділі 2.1 дисертації автором ґрунтовно досліджено адміністративно-правовий статус уповноважених підрозділів і посадових осіб з питань комплаєнсу, визначено їхні завдання, функції, повноваження та гарантії діяльності. Водночас, на нашу думку, робота виграла б від більш детального розкриття питання практичної взаємодії зазначених суб'єктів з іншими учасниками внутрішньоорганізаційної діяльності органів виконавчої влади, зокрема керівниками державної служби, службами управління персоналом та підрозділами внутрішнього аудиту. На нашу думку, більш детальне висвітлення механізмів такої взаємодії, координації діяльності та розмежування компетенції сприяло б поглибленню практичної складової дослідження.

2. Підрозділ 3.1 дисертації присвячено дослідженню зарубіжного досвіду запровадження комплаєнс-контролю, а у висновках наведено пропозиції, сформовані з урахуванням моделей Франції, Німеччини та США. Водночас, на нашу думку, робота виграла б від більш системного зіставлення інституційних та організаційно-правових передумов функціонування досліджуваних моделей, зокрема, доцільно було б детальніше розкрити гарантії функціональної незалежності відповідних підрозділів, а також механізми оцінювання результативності їхньої діяльності. Така конкретизація дала б змогу чіткіше визначити, які саме елементи зарубіжного досвіду є найбільш прийнятними для запровадження в Україні з урахуванням особливостей національної системи публічного управління, а які потребують відповідного адаптування.

3. Автором обґрунтовано необхідність розроблення та затвердження Стратегії розвитку цілісної системи державного комплаєнс-контролю на 2027–2030 роки та запропоновано чотири етапи її реалізації (стор. 176–183; 196–197). Разом із тим потребують додаткового опрацювання питання визначення конкретних відповідальних органів і посадових осіб, строків виконання окремих завдань та критеріїв оцінювання досягнутих результатів. Зокрема, було б доцільно запропонувати систему кількісних і якісних показників, за допомогою яких можна було б об'єктивно оцінити ефективність упровадження комплаєнс-контролю та відмежувати реальне зниження ризиків від формального виконання відповідних процедур.

4. Автор приділяє значну увагу теоретичному обґрунтуванню необхідності запровадження комплаєнс-контролю, його формам, методам і

процедурам. Однак, на нашу думку, робота лише б виграла від ширшого використання конкретних прикладів діяльності органів виконавчої влади, результатів аналізу їхньої практики, статистичних даних щодо виявлених порушень, корупційних та інших комплаєнс-ризиків. Це дало б змогу переконливіше продемонструвати практичну необхідність запропонованої автором моделі та оцінити її потенційну ефективність.

Наведені зауваження мають дискусійний та рекомендаційний характер, стосуються подальшого розвитку окремих положень і не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційного дослідження.

Відсутність порушень академічної доброчесності.

За результатами аналізу дисертаційної роботи та наукових публікацій Олійника Олега Олександровича фактів порушення академічної доброчесності не виявлено. Дисертація є самостійною, оригінальною науковою працею, виконаною з дотриманням принципів академічної доброчесності. Використані в дослідженні наукові положення, результати та ідеї інших авторів мають належні посилання, що відповідає вимогам академічної етики та чинного законодавства у сфері наукової діяльності.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.

Дисертація Олійника Олега Олександровича на тему «Адміністративно-правові засади запровадження комплаєнс-контролю в діяльності органів виконавчої влади» є самостійною, завершеною науковою працею, у якій отримано науково обґрунтовані результати, що мають вагоме теоретичне та практичне значення.

Здобувач продемонстрував належний рівень володіння методологією наукового пізнання, здатність до самостійного наукового пошуку, ґрунтовного аналізу нормативно-правового матеріалу, узагальнення наукових підходів та формулювання аргументованих пропозицій, спрямованих на вдосконалення правового регулювання досліджуваної сфери.

До сильних сторін дисертаційного дослідження слід віднести комплексний підхід до розкриття понятійних, інституційних, організаційних, процедурних і стратегічних аспектів запровадження комплаєнс-контролю в діяльності органів виконавчої влади. Автором сформульовано низку пропозицій щодо розвитку відповідного нормативно-правового регулювання, при цьому обґрунтовано, що ефективне функціонування системи комплаєнс-контролю передбачає не лише належне нормативне закріплення її засад, а й створення відповідного організаційно-управлінського механізму, забезпечення професійної підготовки персоналу та запровадження дієвих інструментів оцінювання результативності її функціонування.

Наукові положення, висновки та рекомендації, викладені в дисертації, характеризуються належним рівнем обґрунтованості, логічною послідовністю та внутрішньою узгодженістю, підтверджуються результатами проведеного

дослідження. Дисертаційна робота виконана з дотриманням принципів академічної доброчесності, відзначається належним рівнем наукового викладу, логічною структурою та відповідає встановленим вимогам до оформлення дисертаційних досліджень.

Дисертація відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами); Порядку присудження ступеня доктора філософії та припинення дії рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої світи, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами); Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами), а її автор – Олійник Олег Олександрович – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:
головний науковий співробітник
відділу організації наукової діяльності
Національної академії внутрішніх справ
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник **Тетяна ПЛУГАТАР**